

BEYAĞAÇ VE YÖRESİ FLORASI

Rasim ÇETİNER¹
Orman Mühendisi

Özet

Beyağaç ve yöresi; Sandras Dağı, Gölgeli (Bozdağ) Dağları, Toros Dağları'nın batı ucunda, büyük çoğunlukla serpantin kayalar ve kısmen kireçtaşı ve kumtaşı kayalarından oluşmuştur. Bu jeolojik yapıya bağlı olarak, yörenin kendine özgü bir bitki örtüsü gelişmiştir. Yörenin bitki örtüsü kuşakları, maki, orman ve açık alpin topluluklarından oluşur.

Florasında yaklaşık 750 takson kayıtlıdır. Bunlardan 68'i ülke çapında nadir olarak bulunur.

Nadir bitkiler arasında, birkaç istisna dışında yalnızca yöreye özgü yaklaşık 21 takson yer alır *Aethionema speciosum ssp. compactum*, *Allium deddium ssp. deddium*, *Barbarca minör ssp. anfractuosa*, *Bolanthus stenopetalus*, *Centaurea ensiformis*, *Chamaecytisus gueneri*, *Ferulago sandrasica*, *Genista sandrasica*, *Gypsophila davisii* (Çöven), *Lamium sandrasicum* (Sandras ballıbabası), *Minuartia umbellulifera ssp. flmbriata*, *M. verna ssp. brevipetala*, *Pilosella sandrasica*, *Polygonum karacae*, *Rosularia serpentinea*, *Scorzonera sandrasica*, *Senecio sandrasicus*, *Silene brevicalyx*, *Thlaspi leblebici*, *Tragopogon oligolepis* ve *Viola sandrasea* tamamen serpantin kayalar üzerinde yetişir.

Yörede yetişen *Pinguicula crystallina* (Böcekkapangillerden) Bern Sözleşmesi Ek Liste I'de yer alır.

Alanın Tanıtımı

Yöre, tarihi Likya Bölgesi'nde, Toros Dağları'nın bir parçası olarak Köyceğiz Gölü ve çevresindeki alüvyal ovalardan dik bir şekilde yükselir. Alanın güneydoğusu, tektonik nehir yatağında dağa paralel olarak akan Dalaman Çayı ile sınırlıdır. Sandras Dağı, batıdaki Beşparmak Tepesi (2040 m) ve kuzeydoğudaki Çiçekbaba Tepesi (2294 m) başta olmak üzere çok sayıda zirve içerir.

Büyük bir kısmı serpantin kayalardan oluşmuş Sandras Dağı, Balkanlardan ve Yunanistan'dan Anadolu'nun güneyine ve oradan da doğuya, İran'a uzanan peridotit kuşağın bir bölümünü oluşturur.

Sürdürülen araştırmalar, dağda buzul aktivitelerinin ve zirve bölümünde eski kraterlerin bulunduğunu ortaya koymuştur. Alanın jeolojik yapısında serpantin kayaların yanı sıra; güney kenarına doğru alçak kesimlerde kireçtaşları ve daha küçük bölümler halinde de kumtaşı kayaları yer alır.

Doğu Akdeniz'e özgü maki bitki örtüsü, dağın alçak yamaçlarında (200–1000 m) ve özellikle güney taraflarında ağırlıktadır. Bu bitki örtüsü, çoğunlukla Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yaygın olarak görülen taksonlardan oluşur:

Örneğin *Arbutus andrachne* (Sandal, Davulga), *Calycotome villosa* (Keçi boğan, Keçi öldüren), *Cerantonia siliqua* (Keçi boynuzu, Harnup), *Crataegus monogyna* (Alıç, Akdiken), *Myrtus communis* (Mersin, Murt, Yaban Mersini), *Paliurus spinachristi* (Karaçalı), *Phillyrea latifolia* (Akçakesme), *Pistacia terebinthus* (Menengiç), *Quercus coccifera* (Kermes meşesi) ve *Styrax officinalis* (Tespih).

Başta kalkerli arazilerde olmak üzere, dağın taşlık ve kayalık yamaçlarında frigana topluluktan hâkimdir. Bu topluluklardaki baskın türler arasında; *Cistus creticus* (Tüylü laden), *C. salvifolius* (Adaçayı yapraklı laden), *Erica manipuliflora (multiflora)* (Pembe funda), *Euphorbia acanthothamnus* (Sütleşen), *Genista acanthodada* (Katırırnağı), *Lavandula stoechas* (Lavanta), *Phlomis bourgaei* (yabani adaçayı), *Satureja thymbra* (Yaban kekiği) ve *Thymbra spicata* (Karabaş kekiği) sayılabilir.

Yörede çok lokal olarak iki sulak alan orman bitki örtüsü tipi görülür: *Liquidambar orientalis* (Anadolu sığla ağacı) alüvyal ormanları alanın güneydoğu kısmındaki Dalaman Çayı ve kollan çevresindeki su basan düzlüklerde (300-400 m) yetişir.

Akarsu boylarında ise sürekli nemli, alçak ve orta yükseltilerde *Acer sempervirens* (Doğu akçaağacı), *Alnus glutinosa* (Kızılğaç), *Nerium oleander* (Zakkum), *Platanus orientalis* (Doğu çınarı), *Vitex agnus-castus* (Hayıt) Akdeniz nehir yatağı orman topluluğu gelişmiştir.

¹ K.T.Ü Orman Fakültesi 1981

Orman bitki örtüsünün büyük kısmı kızılçam ormanlarından oluşur. Alçak arazi *Pinus brutia* (Kızılçam) ormanları, 200–1200 m arasında yukarıda tanımlanan maki topluluğu ile birlikte meşcereler oluşturur. Saf *Pinus nigra ssp. Pallasiana* (Karaçam) ve Saf *Cedrus libani* (Toros sediri) ormanları (Bozdağ) 1250–2000 m arasında yer alır. Yine karışık ve saf olarak *Juniperus* (Ardıç) ve *Quercus* (Meşe) türleri yaygındır. Bu orman bitki örtüsünde, Çiçekbaba Tepesi'nin yamaçlarında 2100 m. ye kadar çıkan anıt karaçam bireylerine rastlanır. 1000–1250 m arasında kızılçam ve karaçam karışık topluluklar oluşturur.

Ağaç sınırının üzerinde (2000 m) yer alan alpin kuşak, serpantin kayalar üzerinde zayıf bir alpin zirve bitki topluluğuna ev sahipliği yapar.

Alpin kuşak, orta ve yüksek arazilere özgü otsu bitki florası ve çok sayıda daryayılışlı endemik bitkinin de aralarında bulunduğu nadir taksonlar bakımından zengindir. Bu nadir taksonlar arasında; *Bolanthus spp*, *Ebenus pisidica*, *Linum boissieri* (Keten), *Salsola canescens ssp. Serpenticola* (Soda otu, tuz otu) ve *Scorzonera sandrasiaca* sayılabilir.

Daha yüksek kesimlerde, su basan ve her zaman nemli kalan yerlerde *Juncus anatolicus* (Anadolu hasırotu), *Juncus atratus* (Kofa), *Pinguicula crystallina*, *Sium sisarum*, *Veronica anagallis-aquatica* gibi sulak alan türlerinden oluşan bitki topluluktan yer alır.

Sandras Dağı, bu bölgede yüksek kesimlere özgü serpantin florası içeren en iyi örnek olması açısından çok önemlidir. Bu nedenle, Türkiye'de acilen koruma altına alınması gereken alanların başında gelir. **Sandras Dağı, 81'i Türkiye'ye endemik, yaklaşık 750 taksonun kayıtlı olduğu zengin bir flora içerir.**

Florasında nesli tehlike altında bulunan 68 taksondan 21'i birkaç istisna dışında yalnızca Yöreye özgüdür: *Aethionema speciosum ssp. com-pactum*, *Allium decidium ssp. decidium*, *Barbarea minör ssp. anfractuosa*, *Bolanthus stenopetalus*, *Centaurea ensiformis*, *Chamaecytisus gueneri*, *Ferulago sandrasica*, *Genista sandrasica* (Sandras katırtırnağı), *Gypsophila davisii* (Çöven), *Lamium sandrasicum* (Sandras ballıbabası), *Minuartia umbellulifera ssp. fimbriata*, *M. verna ssp. brevipedata*, *Pilosella sandrasica*, *Polygonum karacae*, *Rosularia serpentinica*, *Scorzonera sandrasica*, *Senecio sandrasicum*, *Silene brevicalyx* (Nakil), *Thlaspi leblebici*, *Tragopogon oligolepis* ve *Viola sandrasea* (Sandras menekşesi).

Sandras Dağı, içerdiği yaşlı karaçam toplulukları, sığla ormanları, serpantin kayalar üzerinde gelişmiş alpin bitki örtüsü ve olağanüstü bitkisel çeşitliliğiyle doğa koruma açısından Türkiye'nin en önemli bitki alanlarından biridir.

Resmi olarak koruma altında bulunan Kartal Gölü Tabiat Anıtı Beyağaç ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Sahaya Beyağaç (Eskere) ilçesinden 40 kilometrelik orman yolu ile ulaşılmaktadır.

Sandras Dağı zirvelerinden biri olan Ulugöl Tepe (2261 m.) mevkiinden itibaren kuzey doğuya doğru 1.5 km. boyunda, 500–700 metre eninde ve 2200 metreden başlayarak inen bir buzul vadisi uzanmaktadır. "Kartal Gölü Buzul Vadisi" adıyla anılan bu vadi belirgin buzul aşındırma ve biriktirme şekillerini bünyesinde bulundurmaktadır. Buzul Vadisi boyunca profilin yukarı kısmında 3 tarafı dik yamaçlarla çevrili yarım ay şeklindeki çanakla başlamakta ve eğim boyunca basamaklı bir iniş göstermektedir.

Sahada karaçamın saf meşcereler oluşturması, aralarında **anıt ağaç** niteliği gösteren yaşlı ve boylu fertlerin bulunmasıyla (yaş ortalaması 250–700 civarında) nadir orman ekosistemi özelliği göstermektedir.

Kartal Gölü çevresinde alpin bitki örtüsü hâkim olup, karahindiba, sarıçiçekli gazal boynuzu, üç gül, yonca gibi çayır ve mera bitkileri açısından da zengindir. Gölde küçük balıklar yaşamaktadır. Buzul vadisinde oluşmuş bir Moren Seddi Gölü olan Kartal Gölü ile çevresinde karaçamın saf meşcere oluşturulması ve aralarında anıt ağaç özelliği gösteren bireylerin bulunması nedeniyle bu yörenin özelliklerini korunarak bilim ve eğitim çalışmalarının hizmetine sunmak, doğal özelliği bozulmadan korunmasının sağlanması. Ve bu alanlarda günümüz insanının ve gelecek nesillerin faydalanmasının temini amacı ile yörenin 1309 Hektarlık kısmı Tabiatı Koruma Alanı olarak ayrılmıştır.

Taksonomik Deęerlendirme:

Toplam endemik takson: 81

Tehlike altında bulunan takson: 68 (65 endemik)

Küresel Ölçekte Tehlike Altındaki Tür :4

Avrupa Ölçeğinde Tehlike Altındaki Tür :61

Ulusal Ölçekte Tehlike Altındaki Tür :3

KÜRESEL ÖLÇEKTE TEHLİKE ALTINDAKİ TÜRLER

[4 TAKSON]

Allium junceum ssp. tridentatum,
Cydamen trochopteranthum (Domuz topalaęı),
Muscari muscarimi (Arap sümbülü),
Velezia pseudorigida

AVRUPA ÖLÇEĞİNDE TEHLİKE ALTINDAKİ TÜRLER

[61 TAKSON]

Aethionema speciosum ssp. compactum
Allium deddum ssp. deddum
Ajethiyense
A.sandrasicum
Arenana luschanii
Barbarea minör ssp. anfractuosa
Bolanthusfrankenioidesvar. fasdculatus
B.stenopetalus
B.thymoides,
Campanula telmessi
Centaurea cariensis ssp. maculiceps
C.ensiformis
C. reuterana var. reuterana
Cephalaria lydica (Acımık)
Cerastium macranthum (Boynuz otu)
Chamaecytisus gueneri (Süpürge çalıısı)
Dianthus eretmopetalus (Yabani karanfil)
Ebenus pisidica
Eryngium thorifolium (Boęa diken, Deve diken)
Euphorbia austroanatolica (Sütleęen)
Ferulago mughlae
F.sandrasica
Fritillaha sibthorpiana ssp. enginiana (Ters lale)
Genista sandrasica (Sandras katırtırnağı)
Gypsophila davisii (Çöven)
Lamium sandrasicum (Sandras ballıbabası)
Linum boissieri (Keten)
Minuartia recurva ssp. canca
M.umbellulifera ssp. fimbriata
M.verna ssp. brevipetala
Muscari sandrasicum (Sandras arap sümbülü)
Onopordum caricum (Kangal, devedikeni)
Ornithogalum alpigenum (Tükrükotu, akyıldız)
Paronychia chionaea
Pilosella sandrasica
Pinguicula crystallina (Böcekkapan)
Polygonum karacae
Rhamnus pyrellus
Rosularia serpentinica
Salsola canescens ssp. serpentinicola (Soda otu)
Scorzonera lasiocarpa
S.sandrasica
Senecio sandrasicus
Silene anatolica
S.brevicalyx
S.cryptoneura
S.nuncupanda
S.tunicoides
Spergularia lydica
Teucrium alyssifolium
T.sandrasicum
Thlaspi leblebici
Tragopogon oligolepis
T.olympicus
Verbascum adenophorum (Sığırkuyruğu)
V.cariense (Sığırkuyruğu)
V.trapifolium
Viola sandrasea ssp. Sandrasea

ULUSAL ÖLÇEKTE NADİR DİğER TÜRLER

[3 TAKSON]

Xanthium callimischon ssp. haemostictum (Domuz pıtrağı)
Anemone blanda (Kır lalesi)
Liquidambar orientalis ssp. orientalis (Anadolu sığla ağacı)

Kaynaklar

Duman, Baęer ve Mayer (1997); Erinç (1955); Freitag ve Özhatay, E. (1997); Gemici ve Leblebici (1995); t'Hart (1990); Hartvig ve Strid (1987); Karlen (1987); Mili (1994); Özhatay, E. (1981, 1993); Özhatay, N. ve Byfield (1995); Sümbül (1991) Yalçınlar (1978); Zielinski (1991). Engin Özhatay